

Београд

УДК 316.734:06.07(497.11)"2014"
091=163.41:003.349

ВЕКОВИ ЈЕЗИКА И ПИСМЕНОСТИ

ДАНИ ЕВРОПСКЕ БАШТИНЕ У СРБИЈИ (2014)

Крагујевац је по други пут заредом био домаћин низа програма у оквиру националне прославе манифестације „Дани европске баштине”, прошле године посвећеној индустријском наслеђу, а сада теми наведеној у наслову.

Дани европске баштине су манифестација Савета Европе и Европске комисије, који се од 1991, сваке године у септембру, обележавају у око 50 европских држава програмима чији је циљ да се широкој јавности у тим земљама приближи и учини доступним културно наслеђе европских народа и да се том приликом истакне јединство разноликости заједничког европског наслеђа, као једног од најкарактеристичнијих чинилаца европског идентитета. Од 1999. године ДЕБ су осмишљене као туристичко-културолошка манифестација којом се представљају – локална и национална знања, вештине, традиција и достигнућа у области архитектуре, уметности и науке, али шири циљ је да се грађани, упркос разликама у култури и језику, упознају и разумеју.

Министарство културе и информисања покровитељски подржава ту манифестацију од почетка њеног организовања у Србији (2002), а као координатор програма који су се одвијали у градовима и општинама широм наше земље, одлучило је да ДЕБ 2014. у Србији буду обележени темом „Језик и писменост”, настојећи да се скрене пажња стручне и шире јавности на значај писмености и језика и важност њиховог очувања. У данашње време, када су доведени у питање опстанци малих језика који чине основу културе појединих европских нација, а ту се убраја и српски језик, посебно је важно широј јавности указати на историјски настанак

српског језика и реформе које су наш језик пратиле кроз историју.

Од времена досељавања Јужних Словена на Балкан, преко мисионарског рада Ћирила и Методија, Климента и Наума, преко старословенског, црквенословенског, славеносрпског, па до савременог српског књижевног језика, односно реформе Вука Караџића, уједно можемо пратити и упоредни развој читаве културе једног народа у свим њеним баштинским и уметничким видовима. Из тог разлога језик и писменост нису само део културне баштине народа, региона и читаве Европе, већ представљају основ проширења научног знања и примања културних утицаја. Кроз историјат развоја језика и писмености огледа се и интегрисање у европске културне токове – овим поводом било је то наведено у саопштењу Министарства културе и информисања.

Тема ДЕБ 2014. у Србији била је „Језик и писменост” и поводом обележавања 150 година од смрти Вука Стефановића Караџића (1787–1864) и 200 година од објављивања Вукових књига „Мала простонародна славено-сербска пјеснарица” и „Писменица сербскога језика, по говору простог народа и написана” у Бечу (1814). Прослављало се и 275 година од рођења Доситеја Обрадовића (1739 – 1811) и деценија постојања Задужбине која носи име тог нашег великог просветитеља и првог српског министра просвете, оснивача Велике школе и прве Београдске богословије, као и 520 година од појаве прве српске штампане књиге „Октоих”, у штампарији Ћурђа Црнојевића на Цетињу (1494).

Крагујевац је по други пут заредом изабран за домаћина низа програма у оквиру централне прославе манифестације „Дани европске баштине”, прошле године посвећеној теми „Индустријско наслеђе – заштита и ревитализација”, с обзиром на то да зачеци српске војне индустрије леже у комплексу Војнотехничког завода (Кнежевог арсенала), средином 19. века. Народна библиотека Србије, Заједница матичних библиотека Србије и Народна библиотека „Вук Караџић” у Крагујевцу, четвртог октобра у том граду низом програма остварили су националну манифестацију прошлогодишњих „Дана европске баштине”, где им је добродошлицу пожелео Мирко Демић, директор крагујевачке библиотеке.

Манифестација је почела представљањем изложбе „Језик и писменост”, коју је у Галерији те библиотеке свечано отворио Дејан Ристић, државни секретар у Министарству културе и информисања, која је трајала до 31. октобра. Поставку те изложбе приредиле су проф. др Татјана Суботин-Голубовић и мр Душица Грбић, ауторке текстова „Српско

средњовековно рукописно наслеђе” и „Преглед историјског развоја ћирилске писмености код Срба од њених почетака до победе реформе Вука Караџића”, са Виолетом Јовичинац-Петровић, ауторком уводника у пропратном двојезичном српско-енглеском каталогу (превод Миљана Протић и Оливера Кривошић), илустрованог блоком ликовних прилога.

На изложби била су представљена фототипска издања или копије појединих страница одабраних књига, докумената и периодичних публикација из фондова највећих и најзначајнијих српских библиотечких збирки, покривајући раздобље од старословенског језика до победе Вукове реформе 1847. године. Ауторке изложбе су респектабилна имена српског библиотекарства и палеографије, проучаваоци словенске филологије и истраживачи словенске писмености – проф. др Татјана Суботин-Голубовић, ванредни професор више предмета на основним, мастер и докторским студијама на Катедри за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду и начелник Археографског одељења Народне библиотеке Србије, мр Душица Грбић, библиотекар и археограф-саветник, руководиоца Одељења старе и ретке књиге из легата Библиотеке Матице српске. Виолета Јовичинац-Петровић дипломирани је филолог за руски језик и књижевност, библиотекар у Матичном одељењу НБКГ, сарадник на поставци изложбе и координатор свих програма у оквиру прославе ДЕБ 2014.

Посетиоци су могли да стекну потпуни увид у тему и на основу видео-презентације обимнијег материјала који физички није део изложбе, као и 25 паноа који илуструју рукописну грађу. За потребе реализације ове поставке Министарство културе и информисања обезбедило је средства за уређење изложбеног простора, као и за набавку витрина, чиме су у Матичној библиотеци „Вук Караџић” у Крагујевцу створени одговарајући услови за реализацију комплексних поставки.

Потом је у Универзитетској библиотеци у Крагујевцу отворена изложба „Ћирилица – калиграфије и штампана писма”, која представља поглед модерности на ћириличну традицију. Изложбу су чинили радови студената и професора Филолошко-уметничког факултета – ФИЛУМ Универзитета у Крагујевцу, који су се бавили ћириличним писмом и анализом рукописа српских великана (Јаза Костић, Иво Андрић, Исидора Секулић, патријарх Павле и други). На Ћачком тргу била је отворена изложба „Лик и реч”, која је садржала дигиталне верзије записа мисли знаменитих писаца, у оригиналу и преводу на српски језик.

Истовремено, у здању Прве крагујевачке гимназије, Народна библиотека Србије представила је изложбу „Између традиције и иновације”, чији су аутори мр Љиљана Пузовић и МА Мирослав Лазвић. Поставка је представила најзначајније примерке старе српске штампане књиге, а поводом обележавања јубилеја – 520. годишњице објављивања прве штампане књиге на српскословенском језику „Октоиха”. Завршетак манифестације обухватио је обилазак Библиотеке Епархије шумедијске, Милошевог венца (Народни музеј, Стара црква и стара скупштина у којој је проглашен Сртењски устав 1835), као и сталне поставке у оквиру Спомен-парка „Крагујевачки октобар”.

Под покровитељством Градске управе Града Београда, Секретаријата за привреду, Секретаријата за културу, заједно са Туристичком организацијом Београда, у главном културном и образовном центру Србије и свих 17 његових градских општина, бројне установе организовале су око 150 разноврсних и за посетиоце бесплатних програма у оквиру „Дана европске баштине”. Манифестација је била прилика да се поново укаже на наше најзначајније наслеђе: „Мирослављево јеванђеље” у Народном музеју и Архиву Николе Тесле у Музеју који чува баштину тог научника – које се налази на листи Унескоа „Памћење света”.

Такође је то била прилика да се истакне лепота и значај старих средњовековних рукописа и књига; да се осврне на историјат језика, писма, писмености и образовања на овим просторима, на Вукову реформу и борбу за српски језик, најинтересантније и највредније књиге; да се подсети на најзначајније ствараоце и личности које су допринеле развоју језика и писма, као и очување културе српског и других народа у нашој земљи.

Управо 2014. године обележавало се и три деценије од објављивања првог издања „Хазарског речника” – романа у 100.000 речи Милорада Павића, преведеног на 36 језика у 103 засебна класична, дигитална, аудио и друга издања, чији рукопис се чува у Легату тог писца у Београду, а факсимил рукописа у Музеју књижевности у Бакуу (Азербејџан).

Као у свим другим општинама и у Земуну је приређен богат програм, од чега издвајамо изложбу „Од *tabula asanta* до Мунза конза” у Галерији „Стара капетанија”, на којој је представљен развој језика и писмености у мултиетничком Земуну као значајном културном центру од постанка до данас.

Венцловићев сентандрејски буквар 1717.

Библиотека града Београда у својој Читаоници Одељења уметности представила је „Венцловићев Сентандрејски буквар 1717”, фототипско издање са рашчитаним текстом и савременим преводом. Овај руком писани српско-словенски буквар приредили су и пропратне студије написали проф. др Димитрије Е. Стефановић (Институт за српски језик САНУ, универзитети у Београду и Будимпешти) и проф. др Томислав Јовановић (Филолошки факултет Универзитета у Београду). Једно од најзначајнијих дела српске историје и духовности Срба из Мађарске објавили су прошле године Радионица „Венцловић” из Будимпеште (директор Милан Ђурић) и ИК „Арте” из Београда (главни и одговорни уредник Миодраг Јакшић). Аутор тог буквара је јеромонах Гаврил Стефановић Венцловић (1690–1749), црквени писац и проповедник. Сентандрејски буквар је 1872. године описао и објавио Стојан Новаковић, наводећи да се рукопис тог буквара налази у библиотеци Српског ученог друштва под бројем 141 и да је набављен заједно са другим Венцловићевим рукописима.

Салон са грбовима Завичајног одељења БГБ, где се налази фонд старих и ретких књига и књига о Београду, током трајања ДЕБ 2014, испуњавала је изложба „Драгоцености славеносербског доба”, на којој су представљена најзначајнија дела неправедно заборављених писаца предвуковске епохе. Реч је о делима из свих научних области, од физике, биологије, медицине, преко географије и историје до правних и друштвених наука. Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” истим поводом представила је 19 буквара насталих од 1699. до 1867. године и спомен-собу књижевнице Исидоре Секулић.

Како је манифестација „Дани европске баштине”, пре свега усмерена на младе, посебно на ученике основних и средњих школа, била је то и изузетна прилика да се, у сарадњи са Секретаријатом за образовање, отворе школе у Београду и широм Србије, што је остварено и у сарадњи са музејима и установама културе, као и анимирањем ученика да посете изложбе, радионице и друге догађаје. Педагошки музеј тим поводом приредио је изложбу посвећену првом буквару,

а посетиоци су ту могли видети и документе о историјату просвете и педагогије у Србији и код Срба, ретке уџбенике и друге експонате, док је Вуков и Доситејев музеј приредио изложбу „Доситеј у портрету”, која је трајала до 15. децембра. Занимљиве програме имале су београдска Филолошка гимназија, Прва и Пета београдска гимназија, Основа школа „Краљ Петар Први”, Основа школа „Јелена Тетковић” и друге школе.

Нушићева дела и словенски апостоли на филму

Југословенска кинотека, поводом 150 година од рођења Бранислава Нушића (1864–1938), приказала је филмове Соје Јовановић „Др” (1962), Столета Јанковића „Народни посланик” (1964) и Вука Бабића „Пре рата” (1966), насталим по делима тог „највећег драмског писца кога је дала епоха реализма”, како сматра Јован Деретић. У Центру „Сава” 18. септембра, изван програма ДЕБ, премијерно је приказан филм чешког режисера Петра Николаева „Ћирило и Методије – словенски апостоли”, а Унеско је 2013. био прогласио годином тих мисионара.

Програми ДЕБ 2014. у Београду, као и до сада, одвијали су се у три целине, од оних на тему „Језик и писменост”, преко већ устаљених „Отворених врата градских здања, историјских кућа и легата” и других простора који током године нису доступни за јавност, па до трећег дела – отворених врата бројних архива, библиотека, музеја, школа, задужбина, центара за културу и других установа културе, а тако је било и широм Србије.

Подсетимо овде и да је Београд 2006. године био домаћин централне манифестације ДЕБ за Србију и семинара СЕ за земље Југоисточне Европе, а 2007. у организацији са Саветом Европе, Европском комисијом и Министарством културе, домаћин централне прославе за читаву Европу, у оквиру председавања Србије у Комитету министара СЕ.

Све наведено надовезало се на претходни Међународни дан писмености – 8. септембар и симболично поклопило са Европским даном језика – 26. септембра, којим поводом Задужбина „Доситеј Обрадовић” је организовала округли сто „Српски језик у породици европских језика: традиција и савремени тренутак”.